

Usus ja actio

Ehtoollisteologisia näkökohtia Yksimielisyyden ohjeessa

A. Kirkkohistoriallisia näkökohtia FC SD VII, 85-87

Mitkä periaatteet on otettava huomioon messuliturgiaa - ja erityisesti ehtoollisliturgiaa - luotaessa? Tämä kysymys tulee vastaan aina silloin, kun tarkoituksena on muuttaa tai uudistaa liturgiaa järjestyksiä. Siellä missä luterilainen kirkko tietää olevansa sidottu Tunnustuskirjoihin talletettuun tunnustukseen, se voi vastata kysymykseen vain tästä tunnustussidonnaisuudesta käsin. Otsikossa mainittu Yksimielisyyden ohjeen osa on omistettu kysymykselle alttarin sakramentin vietosta. Tällöin on erityisesti kysymys käsitteistä *usus* ja *actio* sekä käsitteestä "konsekraatio".

Näiden käsitteiden kohdalla vallitsee tänä päivänä epäselvyys, joka kylläkin voidaan jäljittää taaksepäin aina uskonpuhdistuksen vuosisadalle asti, vaikka Yksimielisyyden ohjeen kirjoittajien tarkoituksena olikin luoda tähän asiaan selvyys. Niitä kirkkohistoriallisia tapahtumia, jotka saivat Yksimielisyyden ohjeen isät paneutumaan näihin asioihin, on tutkittu yksityiskohtaisesti vain vähän, vaikka arkistoissa on saatavilla runsaasti lähdeaineistoa.

Luterilaisen ehtoollisopin kohdalla tutkimuksen huomio on suuntaantunut kyseisen opin kehitykseen Lutherin elinaikana, usein jopa vain nuoren Lutherin kehitykseen. Kirkollisesti sitovia eivät ole kuitenkaan Martti Lutherin henkilökohtaiset kehityslinjat, vaan Tunnustuskirjojen virallisesti hyväksytyt ratkaisut. Nämä ovat - sikäli kuin ne koskevat meidän kohtaamme - pitkälti riippuvaisia vuosien 1550 ja 1580 välillä vallinneista vastakkainasetteluista.

Hermann Sasse kirjoitti luterilaisuuden senaikaisesta tilanteesta: "*Oli tullut välttämättömäksi sisällyttää Tunnustukseen ehtoollisartikla. Olihan Melancthonin poikkeaminen Lutherista tämän opin kohdalla tasoittanut tien Calvinin opin tunkeutumiselle saksalaiseen luterilaisuuteen. Kokonaisia maita, kuten esimerkiksi Pfalz, oli tullut kalvinistisiksi. Tämän lisäksi kalvinistinen sakramenttikäsitys oli vähitellen tunkeutunut sisään luterilaiseen kirkkoon ja luonut sen, mitä kutsutaan "kryptokalvinilaisuudeksi". Juuri kalvinistinen sakramentin tulkinta pyrkii esiintymään aitona Augsburgin tunnustuksen oppina. Tähän se käyttää luterilaista terminologiaa, niin etteivät maallikot, eivätkä myöskään papit, enää kykene havaitsemaan eroa.*" Luterilaisuus oli näin ollen uhattuna sekä ulkoa että sisältä käsin.

Ulkoa tuleva uhka: kalvinilaisuus

Schmalkaldenin sodan onneton loppu sekä sen jälkeiset, *interim*-kauden, riitaisuudet olivat heikentäneet luterilaisuutta tavattomasti. Tämän vuoksi taka-alalle olivat jääneet ne asiat, jotka erottivat luterilaiset sveitsiläisistä samaan tapaan kuin ennenkin. Calvin ja hänen

kannattajansa tekivät tästä sen johtopäätöksen, että luterilaiset olivat luopuneet ehtoollisopistaan. He olivat vakuuttuneita siitä, että he olivat ymmärtäneet Martti Lutheria, joka sillä välin oli kuollut, paljon paremmin kuin luterilaiset itse. Heidän nähdäkseen luterilaiset, siellä missä he yhä pitivät kiinni uskosta reaalipreesenssiin, olivat juuttuneet syvälle paavilaisuuteen. Melanchthonin usein kaikkea muuta kuin yksiselitteinen kanta olikin vahvistanut tätä vakaumusta. Kalvinilaisilla oli nyt pyrkimyksenä yhdistää koko pohjoinen Eurooppa heidän opinnäkemyksensä alle. He tunkeutuivat alueille, jotka jo kauan sitten olivat tunnustusdokumenteissaan ja kirkkojärjestyksissään sitoutuneet yksiselitteisesti luterilaisen reformaation perintöön. Tästä oli seurauksena ristiriitoja.

Tälle kirkkohistorialliselle tilanteelle olivat tyypillisiä tapahtumat, jotka liittyivät kalvinilaisen seurakunnan karkottamiseen Englannista. Kalvinilaiset olivat aiemmin Edvard VI:n hallituskaudella saaneet Lontoossa ulkomaalaisseurakuntana etuoikeuksia, jotka heiltä nyt vietiin kuningatar Marian, nk. Maria Verisen, valtaistuimelle nousun jälkeen. Useimmat seurakunnan jäsenistä eivät olleet valmiita alistumaan ja siksi heidän oli lähdettävä Englannista. Kun he saapuivat Kööpenhaminaan, kuningas Kristian III torjui heidät, koska he julistivat Lutherin ehtoollisopin vääräksi ja oman kalvinistisen käsityksen ainoaksi oikeaksi. Kristian III olisi ollut valmis vastaanottamaan heidät, jos he olisivat Tanskassa tunnustaneet sikäläisen kirkon opin ja järjestyksen oikeaksi. He kuitenkin hylkäsivät tämän ehdotuksen ja joutuivat näin jättämään myös Tanskan. Heidä ei missään nimessä karkotettu väkivaltaisesti, vaan kuningas antoi heille huomattavan raha-avustuksen jatkomatkaa varten. He eivät noudattaneet Kristian III:n hyvää tarkoittavaa neuvoa etsiä turvapaikka maasta, jossa heidän oma tunnustuksensa olisi vallalla. He halusivat tietoisesti asettua asumaan luterilaisille alueille. Näin ollen heidät torjuttiin myös monissa pohjoissaksalaisissa kaupungeissa, kunnes heidät lopulta otettiin vastaan kalvinilaisessa Emdenissä. Nämä tapahtumat herättivät yleistä närkästystä: kalvinilaisten keskuudessa luterilaisten väitetyn kovasydämyyden takia, luterilaisella puolella sen itsepäisyyden takia, jolla kalvinilaiset pyrkivät ajamaan oman näkemyksensä läpi luterilaisilla alueilla. Luterilaisten keskuudessa nämä tapahtumat saivat aikaan kasvavaa tietoisuutta oman perinnön säilyttämisen tärkeydestä. Oikeutetusti he moittivat kalvinilaisia siitä, että nämä olivat hylänneet yleiskristillisen tunnustuksen Kristuksen läsnäolosta alttarin sakramentissa.

Yksimielisyyden ohjeen ehtoollisartikla on syntynyt tässä tunnustuskuntien välisessä tunnelmassa ja tätä kirkkohistoriallista taustaa vasten. Ensimmäisessä osassaan (VII, 2 - 72) se käsittelee seikkaperäisesti niiden väitteitä, jotka ovat “täysin sanoutuneet irti” Augsburgin tunnuksesta. Tämä koski erityisesti kalvinilaisia, mutta myös muita, jotka kielsivät Jeesuksen Kristuksen ruumiin ja veren todellisen läsnäolon siunatussa ehtoollisleivässä ja -viinissä. Heidä kutsuttiin “sakramenttilaisiksi” (tai: sakramentin halveksijoiksi, sa. *Sakramentierer*).

Sisältä tuleva uhka: filippismi

Luterilaisuus ei ollut uhattuna vain ulkoa päin. Tämän osoittaa Yksimielisyyden ohjeen seitsemännen artiklan jälkimmäisempi osa (VII, 73 -), missä käsitellään niitä, jotka luterilaisuuden sisällä olivat lähentyneet “sakramenttilaisia”. Heidä kutsuttiin myös “kryptokalvinilaisiksi” tai “uuszwingliläisiksi”. Heistä puhutaan jo aikaisemmin (FC SD VII, 1) ja sanotaan, että “valitettavasti kuitenkin muutamat jumaluusoppineet ja eräät muutkin, jotka kerskuvat Augsburgin tunnustuksella, ovat ... ilmaisseet, ei enää ainoastaan

salaisesti, vaan osittain julkisestikin tässä kohdassa kannattavansa sakramenttilaisia ...” Heidän esiintuomiinsa kysymyksiin vastataan Yksimielisyyden ohjeen ehtoollisartikkelissa pykälästä 73 lähtien. Siellä sanotaan, että “joidenkin Augsburgin tunnustusta kannattavien opettajien kesken on esiintynyt väärinkäsitystä ja jakautumista...”

Keistä Augsburgin Tunnustuksen opettajista tässä on kysymys? Teologisessa kirjallisuudessa viitataan tässä yhteydessä useimmiten vain “saligerilaiseen riitaan”, jonka keskushahmona oli pastori Johannes Saliger (usein lisänimi: “Beatus”) ja jonka paikkana vuodesta 1568 oli Lyypekki ja myöhemmin Rostock. Kirkkohistoriallisissa tutkimuksissa tätä riitaa on arvioitu hyvin eri tavoin. Tosiasiassa tämänkaltaisia riitatapauksia on ollut useita. Eihän Yksimielisyyden ohjeessa itsessäänkään puhuta vain *yhdestä* vaan *muutamista* “jumaluusoppineista”, jotka aiheuttivat “väärinkäsitystä ja jakautumista”. Siksi ei ole ihmeteltävää, että näitä kysymyksiä käsitellään Yksimielisyyden ohjeessa hyvin seikkaperäisesti. Saligerilaisen riidan lisäksi on tuotava esiin ennen kaikkea seuraavat tapaukset:

1. Hilsdesheimissa erotettiin vuonna 1555 superintendentti Tilemann Crage. Hän oli herättänyt yleistä pahennusta, koska hän oli ehtoollisen vieton aikana päästänyt ehtoollisleivän putoamaan maahan eikä ollut nostanut sitä heti kunnioituksella ylös. Hän puolusti kantaansa julkisesti useissa kirjoissa. Kysymykseen, miksi hän ei ollut osoittanut asiaankuuluvaa kunnioitusta, hän vastasi ivallisesti: “... eihän se ole Herramme Jumala, joka on tipahtanut taivaasta alas... Se on vain elementti, kunnes se nautitaan.”

2. Danzigissa alkoi vuonna 1561/62 sakramenttiriita siten, että muuan lääkäri - teologisesti valistunut maallikko - kysyi eräältä pastorilata, oliko tämä sitä mieltä, että vain “asetussanoilla, joilla pappi siunaa leivän ja viinin sakramentiksi” saataisiin aikaan se, että kyseessä “on sakramentti ja Herran Kristuksen todellinen ruumis”. Pastori, joka oli kalvinilainen, vastasi, että hän “piti tällaista taikuutena ja magiana”. Lääkäri vastusti sanoen: “Ei, tämä ei ole mitään magiaa, koska se ‘tapahtuu Jumalan käskystä ja Hänen sanan kautta’. Siksi se on tosi, oikea ja voimallinen. Jos sitä pitäisi kutsua magiaksi, niin silloin olisi kyseessä pyhä, Jumalan käskemä magia. Mitään, mikä tapahtuu ilman Jumalan sanaa ja käskyä, ei voida verrata tähän.” Tässä keskustelussa oli aluksi kysymys luterilaisen ja kalvinilaisen ehtoolliskäsityksen vastakohtaisuudesta, mutta Danzigissa oli kalvinilaisten lisäksi myös filippistejä, jotka aiheuttivat luterilaisille päänvaivaa. Kyseessä olivat Melancthonin oppilaat, jotka monessa suhteessa olivat taipuvaisia kalvinismiin, ilman että he halusivat tulla samaistetuksi sen kanssa.

Filippisteille oli tunnusomaista se, että he kylläkin puhuivat Kristuksen ruumiin ja veren läsnäolosta, mutta eivät liittäneet reaalipreesenssiä ehtoollisaineisiin vaan ainoastaan tapahtuvaan toimitukseen. Niinpä luterilaiset havaitsivat seisovansa kalvinilaisten ja filippistien kaksoisrintaman edessä. Näitä positioita ei useinkaan voinut erottaa toisistaan tarkasti, vaan ne sekoittuivat toisiinsa.

3. Lyypekissä puhkesi vuonna 1568 saligerilainen kiista. Tällöin papiston enemmistö koostui juuri filippisteistä. Astuttuaan Lyypekissä virkaan pastori Johannes Saliger, jonka mukaan kiista on nimetty, alkoi kritisoida virkaveljiensä sakramenttien hoitoa. Alkusyynä oli kysymys jälkikonsekraatiosta. Saliger ja eräs vaikutusvaltainen seurakuntalainen - taaskin eräs lääkäri - kysyivät, oliko pyhän Raamatun mukaista, että jälkikonsekraation

sijaan tyydyttiin sekoittamaan konsekroimaton viini jo konsekroidun sekaan.

Saliger kannattajineen toi esiin muun muassa seuraavia vastaväitteitä:

- a) Konsekroidut elementit on pidettävä tarkasti erillään konsekroimattomista.
- b) Sanat “tämä on minun ruumiini” tai “tämä on minun vereni” viittaavat pateenilla olevaan leipään ja kalkissa olevaan viiniin, koska Kristus itse siunasi ne ehtoollisaineet, jotka hän otti käteensä.
- c) Tämän takia papin on otettava konsekroitavat ehtoollisaineet käteensä. (Tämä vastasi myös Lyypekin alkuperäistä järjestystä.)
- d) Ei ole mitään varmuutta siitä, koskivatko Kristuksen siunauksen sanat myös oblaattirasiassa ja kannussa olevia elementtejä, jotka tosin ovat alttarilla, mutta joita ei alkujaan oltu erotettu konsekroitaviksi.
- e) Ei pidä konsekroida suurempaa leipä- ja viinimäärää kuin ehtoollista varten tarvitaan. Sen tähden kirkon palvelijoiden on arvioitava tarvittava oblaattien ja viinin määrä sen perusteella, kuinka monta henkeä oli ilmoittautunut edeltävän ripin yhteydessä.
- f) Todettiin, että myös Luther oli kieltänyt sekoittamasta konsekroituja elementtejä konsekroimattomiin. Hän ei olisi hyväksynyt yleistä konsekraatiota, joka koskisi kaikkia alttarilla olevia ehtoollisaineita.
- g) Ehtoollisen vieton päättyessä jäljelle ei saa jäädä konsekroitua leipää tai viiniä (*Reliqua Sacramenti*).
- h) “Kontaktikonsekraatio” eli näkemys, jonka mukaan jälkikonsekraation sijasta riittäisi konsekroimattoman viinin sekoittaminen konsekroituu, on hylättävä. Kuten Tom Hardt on todennut, jo Tuomas Akvinolainen hylkäsi tämän näkemyksen.

4. Kyseinen riita jatkui vuonna 1569 Rostockissa, missä Johannes Saliger silloin vaikutti. Siellä kiista sai alkunsa siitä, että Rostockin papit puolustivat Danzigin filippistejä ja väittivät, etteivät sakramenttia tehneet sakramentiksi papin lausumat Kristuksen sanat, vaan leivän ja viinin syöminen ja juominen sekä ehtoollisen vastaanottajien usko.

5. Jo aiemmin, vuonna 1554, oli alkanut Bremenin ehtoolliskiista kaupungin luterilaisten saarnaajien ja tuomiokirkonsaarnaaja Albert Rizaesus Hardenbergin välillä. Hardenberg oli filippistisesti suuntautunut, mutta samalla kalvinilaisen Joannes á Lascon vaikutuksen alainen. Kun kävi ilmi, että sekä luterilaiset että filippistit vetosivat Augsburgin tunnustukseen, Hardenberg viittasi siihen, että oli olemassa erilaisia Augsburgin tunnustuksen lukutapoja. Yleensä ottaen tuli selväksi, että muuttamattoman (*Invariata*) ja muutetun (*Variata*) välillä on ero. Vasta Naumburgin Ruhtinastenpäivillä (1561), eli Melancthonin kuoleman (1560) jälkeen, vahvistettiin, että sitova on nimenomaan muuttamattoman Augsburgin tunnustuksen teksti.

Kaikkien näiden kiistojen takaa löytyvät valitukset tapauksista, joissa ehtoollisen viettoon oli liittynyt epäasianmukaisuutta. Näitä toi esille erityisesti erfurtilainen pastori Johan

Hachenburg. Tämä muuten vähän tunnettu teologi julkaisi vuosina 1557 ja 1561 kaksi kirjaa, joissa hän valittaa lisääntyvässä määrin holtitonta ja epäkunnioittavaa sakramentin käsittelyä. Hänen valituksenaiheitaan joiden kohdalla hän viittaa suoraan Lutheriin, olivat muun muassa seuraavat:

1. Hän valitti yleisesti kunnioittavan suhtautumisen puutetta pyhän ehtoollisen jakamisen yhteydessä.
2. Hän valitti erityisesti sitä, ettei Kristuksen ruumista ja verta monesti erotettu riittäväällä huolellisuudella tavallisesta leivästä ja viinistä.
3. Hän valitti edelleen sitä, että Jeesuksen Kristuksen ruumiin ja veren palvominen (*adoratio*) tuomittiin.
4. Hän valitti sitä, että Kristuksen asettamaa ehtoollisen toimitustapaa (*actio sacramentalis*) ei säilytetty.
5. Hän valitti sitä, että käsitys, jonka mukaan reaalipreesenssi koski vain uskovia, oli leviämässä.
6. Hän valitti sitä, että monin paikoin oltiin sitä mieltä, ettei ehtoollisella ei ollut mitään merkitystä niille, jotka eivät vastaanottaneet sitä.
7. Hän valitti harhaoppia, jonka mukaan pyhä ehtoollinen oli sakramentti ja reaalipreesenssi olemassa vain toimittamisen aikana.

Näiden vuosikymmenten aikana kasaantui myös oikeudenkäyntejä sellaisia pappeja vastaan, jotka oli vedettävä tilille pahennusta herättäneestä käytöksestä ehtoollista toimittamisen yhteydessä. Yleensä heidät tuomittiin ankarasti, eli vangittiin, karkotettiin maasta tai siirrettiin muualle. Nämä oikeudenkäynnit vahvistavat Hachenburgin valitusten oikeellisuutta.

Jo Luther oli vuonna 1545 kutsunut erästä kappalaista "Jumalan ja ihmisten halveksijaksi", koska tämä ei ollut huolellisesti erottanut konsekroituja ehtoollisleipiä konsekroimattomista. Pappi oli käyttäytynyt alttarilla epäkunnioittavasti, kun häneltä oli pudonnut siunattu ehtoollisleipä maahan. Luther halusi varmistua siitä, että kyseinen pappi suljettiin tämän takia pois wittenbergiläisten kirkkojen yhteydestä. Hänen tuomionsa kuului: "Menköön hän zwingliläistensä tykö. Ei ole tarpeen, että pidetään vankilassa meille vieras ihminen, johon ei ole luottamista, silloinkaan kun hän vannoo."

Aiemmin, vuonna 1543, Eislebenin Pyhän Andreuksen kirkon pappi, Simon Wolferinus, oli laatinut teesit, joiden mukaan oli periaatteessa turhaa huolehtia siitä, ettei konsekroidusta leivästä tai viinistä jäänyt mitään jäljelle ehtoollisen vieton loputtua. Hän väitti, ettei se, mitä leivästä ja viinistä jää jäljelle kommuunion jälkeen, ole enää sakramentti.

Luther vastasi tähän tyrmistyneenä ja antoi kahdessa Wolferinukselle osoitetussa, hyvin merkityksellisessä kirjeessä tarkkoja ohjeita oikeasta ehtoollisen toimitustavasta. Hän kirjoitti. "... pitäkää huoli siitä, että sen, mikä on jäänyt maljasta yli, juo joko ehtoollisvieraat tai pappi ... tai joku muu henkilö, joka on jo vastaanottanut Kristuksen

ruumiin, niin ettei teitä pidettäisi ihmisinä, jotka pahaa esimerkkiä seuraten ... eivät suhtaudu ehtoollistoimitukseen sen arvon mukaisesti.” Luther varoitti suurella vakavuudella kiusallisista ja vaarallisista kysymyksistä, joita muunlaisesta käytännöstä seuraisi.

Näissä Wolferinukselle osoitetuissa kirjeissä Luther on määritellyt tarkasti sen ehtoollisen kulun (*actio sacramentalis*), jonka Kristus on asetussanoilla määrännyt: “Näin me siis tahdomme määritellä sakramentin ajan tai toimituksen: se alkaa Herran rukouksesta ja jatkuu, kunnes kaikki ovat nauttineet ehtoollista, tyhjentäneet maljan ja syöneet [jäljellä olevat leivän] palat, kansa on päästetty menemään ja se on poistunut alttarilta.”

Eislebeniläisen pastori Wolferinuksen toiminta on merkityksellistä ennen kaikkea siksi, että hän puolusti teesejään vetoamalla Melanchthoniin. Filip Melanchthon oli nimittäin muuttanut alkuperäistä suhtautumistaan. Alunperin hän oli seissyt ehtoolliskiistassa kokonaan Lutherin rinnalla. Sitten hän oli saanut vaikutteita Oecolampadiukselta, jonka mukaan osa kirkkoisista oli kannattanut asetussanojen ymmärtämistä vertauskuvallisesti. Melanchthoniin olivat vaikuttaneet myös Butzerin sovitteluyritykset. Erään uskontokeskustelun yhteydessä Kasselissa vuonna 1534 hän tunsu itsensä luterilaista positiota puolustaessaan kuin “vieraan näkemyksen edustajaksi”. Siitä lähtien hän edusti näkemystä, jonka mukaan Kristuksen ruumis ei ole läsnä leivässä, vaan leivän *kanssa* sielun ruokana (“hengellinen nauttiminen”, sa. “*geistliche Niessung*”).

Tästä syystä Melanchthon vuonna 1540 muutti Augsburgin tunnustuksen alkuperäisen tekstin, jonka hän itse oli kirjoittanut vuonna 1530. Koska Augsburgin tunnustus oli ojennettu keisarille sekä valtiopäiville ja koska reformaatioon liittyneet alueet olivat sen virallisesti hyväksyneet, oli siitä kuitenkin tällä välin ehtinyt tulla virallinen kirkollinen asiakirja, jolla oli valtakunnanoikeudellista merkitystä ja jonka sananmuoto oli lyöty lukkoon. Kuitenkin Melanchthon käsitteli sen tekstiä ikään kuin se olisi ollut yksityinen dokumentti.

Kymmenennen artiklan alkuperäisen sananmuodon “että ehtoollisessa Kristuksen todellinen ruumis ja veri ovat todellisesti läsnä leivän ja viinin muodossa ja jaetaan ehtoollisvieraille” (*quod corpus et sanguis Christi vere adsint et distribuuntur vescentibus in coena Domini*) sijaan Melanchthon kirjoitti nyt, että Kristuksen ruumis ja veri jaetaan ehtoollisen nauttijoille leivän ja viinin *kanssa* (*quod cum pane et vino vere exhibeantur corpus et sanguis Christi vescentibus*).

Näiden sananmuotojen välillä on merkityksellinen ero. Muuttamaton (alkuperäinen) Augsburgin tunnustuksen muoto, *Augustana invariata*, opettaa Lutherin kanssa Kristuksen ruumiin ja veren sakramentaalista yhdistymistä leivän ja viinin kanssa. Luther saattoi kirjoittaa: “Miksei Kristus sisällyttäisi ruumistaan leivän perusolemukseen (substanssi) siinä kuin sen muotoonkin (aksidenssi)? Tuli ja rauta, joilla on eri perusolemus, ovat kuumennetussa raudassa niin toisiinsa liittyneinä, että kumpikin osa on sekä tulta että rautaa. Miksei Kristuksen kunniakas ruumis saa paljon enemmän olla leivän substanssin joka osassa? ... Iloitsen suunnattomasti siitä, että tavallisen kansan parissa on säilynyt yksinkertainen usko tähän sakramenttiin. Ymmärtämättä substansseja ja aksidensseja, ja niistä kiistelemättä, uskotaan yksinkertaisella uskolla, että Kristuksen ruumis ja veri ovat siinä todellisesti läsnä, ja jätetään tämän merkityksestä kiistelemisen niille, joilla on siihen tilaisuus.” Toisin kuin skolastinen transsubstantiaatio-oppi, joka halusi kuvata

sakramentaalisen läsnäolon ihmettä filosofisin käsittein, Luther kuvasi yksinkertaista kansanuskoa, joka ei kysele oppineiden käsitteiden perään.

Melanchthon sitä vastoin ei enää vuoden 1540 muuetulla tekstillään opettanut Kristuksen ruumiin läsnäoloa leivässä, vaan vain sitä, että Kristus jaetaan ehtoollistoimituksessa. Hän oli täten luopunut yleiskristillisestä tunnustautumisesta reaaliapresenssiuskoon. Muutetusta tunnustuksesta hän jätti pois myös lisäyksen: "Hylätään ne, jotka opettavat toisin."

Tästä saivat alkunsa monet myöhemmät vastakkainasettelut. Melanchthonin tekstimuutos jäi kuitenkin aluksi vähälle huomiolle. Siinä ei ainakaan havaittu mitään asiallista muutosta. Voitiinhan nimittäin sielläkin, missä pidettiin kiinni reaaliapresenssistä ja konsekraatiosta Lutherin tarkoittamassa merkityksessä, sanoa, että Kristuksen ruumis ja veri jaetaan leivän ja viinin kanssa (*cum pane et vino vere exhibeantur*). Kun tämä lause tulkittiin omasta luterilaisesta lähtökohdasta käsin, ei huomattu, että Melanchthon käytti sitä toisessa merkityksessä.

Melanchthonin tekemä muutos merkitsi Kristuksen asettaman ehtoolliskäytännön (*actio sacramentalis*) toisenlaista ymmärtämistä. Sillä jättämällä pois sanat "todellisesti läsnäoleva" (*adsint*) ja puhumalla vain Kristuksen ruumiin ja veren "jakamisesta" ehtoollisvieraille, hän jätti pois Kristuksen sanojen siunaavan vaikutuksen. Enää ei puhuta leivän ja viinin konsekroinnista. Lutherille itselleen - ja kaikille niille, jotka pitivät kiinni Augsburgin tunnustuksen alkuperäisestä tekstistä - konsekraatio oli kuitenkin hyvin tärkeä. Luther kutsui tätä "sakramentin korkeimmaksi ja voimallisimmaksi osaksi" (*potissima et principalis actio in Sacramento*). Siunausakti luo näet varmuuden Kristuksen ruumiin ja veren läsnäolosta ehtoollisleivässä ja -viinissä.

Ajan kuluessa tuli yhä selvemmin esiin se, että Melanchthonin seuraajat rajoittivat pyhän ehtoollisen olemuksen jakamistapahtumaan (*exhibere*) ja etteivät he enää myöskään nähneet Kristuksen ruumiin ja veren läsnäoloa konsekroiduissa ehtoolliselementeissä vaan ainoastaan ehtoollisen jakamisessa. Sen painottaminen, että Kristuksen ruumis ja veri ovat läsnä siunatussa leivässä ja viinissä, näytti tästä - niin kuin myös kalvinistisesta - näkökulmasta skolastisen transsubstantiaatio-opin jäänteeltä.

Tämä näkemyksensä kanssa Melanchthon päätyi vastakkaisasetteluun Lutherin kanssa. Siten hän käytti myös "*Nihil habet*"-sääntöä (FC SD VII, 85) toisin kuin Luther. Se kuuluu: "Mikään ei ole sakramentti Kristuksen asettaman käytön ulkopuolella." (*Nihil habet rationem sacramenti extra usum a Christo institutum.*) Melanchthon sovelsi termejä *usus* ja *actio* vain itse ehtoollisen jakamiseen. Jo Luther oli todennut, että kyseinen sääntö oli suunnattu vain sellaisia käytäntöjä vastaan, joita Kristus ei ollut käskennyt (esim. sakramenttikulkeet). Luther käsittää sanojen *usus* ja *actio* tarkoittavan koko Kristuksen käskemää toimitusta, joka sulkee sisäänsä konsekraation sekä ruumiin ja veren todellisen läsnäolon leivässä ja viinissä. Tämän niin kutsutun "*Nihil habet*" -sääntöön heikkous on siinä, että se on vain kielteisessä muodossa. Luterilaisuuden lukuisat muut kielteiset ilmaisut (kuten esimerkiksi Augsburgin tunnustuksen ja Yksimielisyyden ohjeen "tuomitsemme"- ja "hylkäämme"-lauseet) kuuluvat aina positiivisten, asian vahvistavien, ilmaisujen yhteyteen. "*Nihil habet*" -sääntö jää sitä vastoin pelkäksi negatiiviseksi toteamukseksi: "Mikään ei ole sakramentti ..." ja jättää avoimeksi kysymyksen, miten *usus* ja *actio* ymmärretään oikein.

Tässä on syvällisempi peruste edellä kuvatuille kiistoille, joihin Yksimielisyyden ohje (FC

DC VII) viittaa maininnalla “väärinkäsitystä ja jakaantumista joidenkin Augsburgin tunnustusta kannattavien opettajien kesken”.

Kun saligerilainen kiista leimahti Lyypekissä uudestaan liekkiin vuonna 1574, Saliger itse ei ollut osallisena. Hänen kannattajansa ajoivat vastakkainasettelua kuitenkin niin rajusti, että kahden superintendentin oli ryhdyttävä välittäjiksi. Nämä olivat Martin Chemnitz Braunschweigista ja Lucas Bacmeister Rostockista. Heidän onnistui saada aikaan sovitteluesitys, joka teki oikeutta Saligerin ja hänen ystäviensä näkemykselle. Se on identtinen Yksimielisyyden ohjeen erään osion kanssa (FC SD VII, 85-87). Voidaan varmuudella olettaa, että Martin Chemnitz oli se, joka toi kyseisen kohdan Yksimielisyyden ohjeeseen.

1. On voitu havaita, että “*Nihil habet*”-sääntöä on opetettava yksiselitteisesti Lutherin ymmärtämässä mielessä. Tällöin otetaan kantaa filippististä näkemystä vastaan.

2. Tätä alleviivaavat viittaukset Wolferinukselle osoitettuihin kirjeisiin (Lutherin teosten *Jenaer Ausgabe*, osa 4).

3. Täysin Lutherin näkemyksen mukaisesti *usus*-sanaa ei tule käsittää vain jakamista tarkoittavaksi vaan identtiseksi koko Kristuksen asettaman ehtoollistoimituksen kanssa (*actio sacramentalis* - “koko ulkonainen, näkyvä, Kristuksen käskemä toimitus”). Filippistien näkemys hylätään sitä vastoin seuraavin sanoin: “Tässä *usus* eli *actio*, toisin sanoen käyttö ja toiminto, ei ensisijaisesti merkitse uskoa eikä edes yksistään suulla nauttimista ...”

4. Nimenomaan konsekraatio mainitaan sakramentin toimittamisen oleellisena osana, eikä ainoastaan muodollisena, vaan siunaavana ja vaikuttavana osana, kuten pykälissä 75 ja 76 Lutheriin ja Khrysostomokseen viitaten osoitetaan. Sillä siellä selitetään, että Kristuksen asetussanat “kestävät, pätevät, vaikuttavat ja pysyvät voimassa, ... että ... juuri niiden Kristuksen sanojen voimasta ... Kristuksen ruumis ja veri jaetaan ja vastaanotetaan todella läsnäolevina. Sillä Kristus itse on yhä väkevä puhutun sanan kautta, niiden ensimmäisten alkuperäisten asetussanojen voimasta, jotka hän tahtoo toistettavan...” Siellä sanotaan myös, että “sanat lausuu papin suu, mutta esiin pannut ehtoollisaineet siunaa Jumalan voima ja armo, kun hän sanoo: “Tämä on minun ruumiini.”

Kyseinen kohta (FC SD VII, 85-87) vastaa täten myös kysymykseen reaaliapresenssin kestosta. Luther lähti siitä, että suoritettu konsekraatio antaa varmuuden reaaliapresenssistä, koska se on Kristus itse, joka puhuu siunaavat sanat papin suulla. Luther ei hyväksy skolastikkojen spekulatioita, jollaisia olivat esimerkiksi kysymys siitä, minkä Kristuksen lausuman tavun kohdalla reaaliapresenssi astuu voimaan. Luther sanoi: “Me emme määrää Jumalalle hetkeä emmekä ajankohtaa, vaan tyydymme uskomaan yksinkertaisesti sen, että se tapahtuu, mitä Jumala on sanonut.” Luther viittaa eräisiin raamatunkohtiin: Matt. 8:3 (spitaalisen parantaminen), Joh. 4:50 (pojan parantaminen Kapernaumissa) sekä Joh. 11:43 (Lasaruksen herättäminen). Jeesus vaikutti sanallaan ihmeitä, ilman että voitiin määritellä, minkä sanan tai tavun kohdalla ihme tapahtui. Ei saa olla mitään epäilystä siitä, että sana vaikuttaa ihmeen, vaikka sitä hetkeä ei voidakaan määritellä, jolloin se sen vaikuttaa. Khrysostomos-sitaatti (FC SD VII, 76) on otettu mukaan tämän saman asian valaisemiseksi.

Tällöin on tehtävä ero sakramenttitoimituksen keston ja reaaliapresenssin keston välillä.

Sakramenttitoimituksen (*actio sacramentalis*) keston määrittävät asetussanat. Ne tarkoittavat “koko sitä ulkonaista, näkyvää ehtoollistoimitusta, jonka Kristus on asettanut. Siihen kuuluvat asetussanat eli konsekraatio sekä siunatun leivän ja viinin, Kristuksen ruumiin ja veren, jakaminen ja vastaanottaminen eli suulla tapahtuva nauttiminen.” (FC SD VII, 86)

Reaalipreesenssin kesto ei voida määritellä yhtä tarkasti. Varmuus siitä, että leipä ja viini ovat Kristuksen ruumis ja veri, on käsillä viimeistään silloin, kun Kristuksen sana - ehtoollisen vieton yhteydessä - on sanottu niiden “ylitse”. Koska kyseessä on Kristuksen luomisvoimainen sana, ei ole sallittua spekuloida kysymyksellä, milloin reaalipreesenssi loppuu.

Käsky “tehkää se minun muistokseni” kertoo, mitä tarkoitusta varten sakramentti on asetettu. Siksi siunatun leivän ja viinin käyttötarkoituksena saa ainoastaan olla sen jakaminen Kristukseen nimeen kokoontuneelle seurakunnalle. Tästä syystä on välttämätöntä, että leipää ja viiniä konsekroidaan vain sen verran, kuin jaettavaksi tarvitaan ja pidetään huoli siitä, ettei mitään jää yli. Tästä seuraa myös jälkikonsekraation välttämättömyys siinä tapauksessa, että konsekroitu leipä ja viini eivät riitä.

B. Johtopäätöksiä tämän päivän ehtoolliskäytäntöä varten

Mitkä periaatteet on otettava huomioon messuliturgiaa - ja erityisesti ehtoollisliturgiaa - luotaessa? Tämä kysymys tulee vastaan aina silloin, kun tarkoituksena on muuttaa tai uudistaa liturgisia järjestyksiä. Ruotsin kirkossa asian on tehnyt ajankohtaiseksi ehdotus uudeksi kirkkokäsikirjaksi. Samat ongelmat koskevat kuitenkin myös Saksaa. Otan tässä kantaa vain niihin kysymyksiin, jotka liittyvät esitykseeni termeistä *usus* ja *actio*.

Myös professori Bengt Hägglund on esittänyt kysymyksen jumalanpalvelusuudistuksen periaatteista kirjassaan “Traktat om liturgin i den Svenska kyrkan”. Traktaatissaan hän kritisoi voimakkaasti viimevuosikymmenten liturgista kehitystä ja näki siinä kasvavaa loittonemista luterilaisen kirkon perinteestä. Hän totesi, että “jumalanpalveluksen muodon suhteen on syntynyt uudenlainen ihanne, joka on peräisin useista eri roomalais-katolisista ja anglikaanisista lähteistä, tai myös muotoiltu itsenäisesti oman maan korkeakirkollisissa piireissä.” Tämä kritiikki on osuvaa paitsi Ruotsin tapauksessa myös muualla. Siksi se on luonteeltaan periaatteellista.

Kun luterilaiseen tunnustukseen pitäytyvät kirkot lainaavat tekstejä muista kirkollisista perinteistä, on tarkistettava, jos ja miten pitkälle ne vastaavat sisällöltään Yksimielisyyden ohjetta. Jo puhtaasti muodollisesta näkökulmasta Hägglundin uusiin kaavoihin messuuhriajatuksen takia kohdistama kritiikki on aiheellista (esim. FC DC VII, 87). Arvostelu ei kuitenkaan koske vain muodollisia seikkoja.

Seuraavat näkökohdat on otettava huomioon: Lännessä on roomalais-katolisen tradition ohella - jos hurmahenkisiä ryhmiä ei oteta lukuun - kolme erilaista ehtoollisen vieton päätyyppiä:

a) Kalvinistinen käsitys. Tämä kieltää Kristuksen ruumiin ja veren todellisen läsnäolon maallisissa ehtoollisaineissa, leivässä ja viinissä. Ehtoollista vietetään erikseen sananjumalanpalveluksen ohella. Vakiintuneesta messun muodosta luovutaan.

b) Luterilainen reformaatio piti sitä vastoin tietoisesti kiinni peritystä messun muodosta. Luterilainen kristitty tietää, että sama Kristus, joka puhuu seurakunnalle saarnassa, on siunaavan sanansa kautta myös messussa olemuksellisesti läsnä leivässä ja viinissä, jotka ovat hänen ruumiinsa ja verensä. Myös ne jumalanpalvelusvieraat, jotka eivät osallistu ehtoolliselle, voivat palvoen ylistää sanassa ja sakramentissa vaikuttavaa Kristusta. Tämä oli perusteena sille, että vanhemmassa luterilaisuudessa jumalanpalveluksen uudistuminen johti suunnattomaan ehtoollishurskauden noususuhdanteeseen. Luterilaiseen messun yllä oli reaali-presenssiin pohjautuva, pyhän kohtaamisen vetovoima.

c) Filippismi piti kyllä kiinni perinnäisestä messun muodosta, mutta se kantoi itsessään jo syytä siihen, että messu kadotettiin, koska se ei nähnyt Kristuksen ruumista ja verta konsekroiduissa ehtoollisaineissa vaan vain ehtoollistapahtumassa, joka tähtää ehtoollisen vastaanottamiseen. Siksi oli myös johdonmukaista, että ne jumalanpalvelukseen osallistujat, jotka eivät halunneet vastaanottaa sakramenttia kyseisessä jumalanpalveluksessa, poistuivat saarnan jälkeen.

Edellä mainitun traktaattinsa esipuheessa professori Hägglund kertoo keskustelustaan erään kirkon vahtimestarin kanssa. Jumalanpalvelukseen osallistumisen vähenemisestä tämä oli sanonut: "Ihmiset eivät enää tule tänne. Ne eivät välitä kaikista näistä uudistuksista." Täten syyksi jumalanpalveluksen taantumiseen esitettiin edellisten vuosikymmenten uudistusyritykset. On kuitenkin kysyttävä, eikö kirkollisia uudistuksia Ruotsissa - niin kuin myös Saksassa - tehty juuri vastatoimena edeltävälle jumalanpalveluselämän taantumiselle. Voidaan myös kysyä, saako liturgiaa sitten ylipäättänsä muuttaa. Joka tapauksessa on tuotava esiin ne syyt, joiden perusteella uudistusta pidetään välttämättömänä.

Luterilaisen tunnustuksen pohjalta nousevan jumalanpalvelusuudistuksen on lähdettävä luterilaisen messun tuntomerkeistä. Juuri nykyisessä maallistuneessa maailmassa kirkko on ihmisille velkaa sen, että se todistaa Jumalan armollisesta laskeutumisesta ihmisten luo (kondesendenssi).

Tässä kohtaa voin viitata esitelmääni Pohjois-Euroopan Luther-Akatemian symposiumissa Helsingissä vuonna 1999. Kysymys oli siitä, että Augsburgin tunnustuksen (V) mukaan, sana ja sakramentit ovat se väline, jonka kautta syntinen, jumalaton - siis kirjaimellisesti jumalasta osattomaksi tullut - ihminen omistaa Kristuksen lahjoittaman vanhurskautuksen. Tämä voi merkitä paljon maallistuneelle ihmiselle, jonka käsityksen mukaan Jumalaa ei enää ole mahdollista löytää tästä maailmasta. Hänen on voitava kuulla saarnassa Kristuksen ääni, eikä vain saarnaajan enemmän tai vähemmän hurskaita selityksiä Raamatun ajatuksista. Alttarilla hänen on voitava tuntea, että sama Jumala, joka näyttää olevan niin suunnattoman kaukana, lahjoittaa hänelle ristillä uhratun ruumiinsa ja meidän edestämme vuodatetun verensä syntien anteeksiantamiseksi. Usko vanhurskauttamiseen ja reaali-presenssiin liittyvät toisiinsa. Tämän Luther on tuonut esiin Vähän katekismuksen viidennessä pääkappaleessa, kun hän painottaa jokaisessa vastauksessa sanoja "sinun puolestasi" tai "teidän puolestanne". Ristillä alttiiksi annettu ruumis ja ristillä vuodatettu veri jaetaan meille alttarin sakramentissa ja siten meille lahjoitetaan yksin armosta syntien anteeksiantamus, elämä ja autuus.

Jumalanpalveluksen uudistamisessa on oltava kysymys siitä, että löydetään taas uudestaan kadoksissa oleva tietoisuus Kristuksen läsnäolosta sanassa ja sakramentissa. Ehtoollisen

kohdalla on erityisesti tuotava esiin reaaliapresenssi. Tätä ei pidä toteuttaa vain teoreettisen opetuksen avulla, vaan sen voi tuoda esiin monella eri tavalla:

- liturgisten tekstien ja musiikin avulla
- jumalanpalvelusta toimittavien pappien hurskaan esiintymisen ja eleiden avulla
- elevaation, adoraation ja muiden adiaforien eli ehdonvallan asioiden avulla.

Jumalanpalvelusuudistuksen periaatteiden on ilman muuta oltava vanhurskautusopin kanssa yhteensopivia. Bengt Hägglundin tätä kohtaa koskeva kritiikki on aiheellista, mikäli ehtoollisrukousten sananmuoto on tässä kohden hämärä ja jos nämä rukoukset ovat - kuten hän kirjoittaa - "peräisin useista eri roomalais-katolisista ja anglikaanisista lähteistä, tai myös muotoiltu itsenäisesti oman maan korkeakirkollisissa piireissä." Myös ehtoollisrukoukset kuten offertorium, epikleesi ja anamneesi voivat todistaa reaaliapresenssistä. Tästä syystä professori Hägglundin kritiikki ei mielestäni ole aiheellista siinä tapauksessa, että näiden rukousten sananmuoto todistaa Jumalan läsnäolosta sakramentissa täällä maan päällä, kaikista ihmisteoista riippumatta, pelkästä Jumalan armosta. Samoin voivat muutkin liturgiset elementit antaa todistuksen tästä käsittämättömästä Jumalan armotyöstä sekä "pyhän vetovoimasta", joka liittyy reaaliapresenssiuskoon. Jumalanpalvelusuudistuksessa tulisi juuri luterilaisen vanhurskautusopin taustaa vasten nähdä erityisen tärkeänä se, että liturgian avulla annetaan tämän päivän ihmiselle todistus "pyhän vetovoimasta", joka monesti on kadoksissa.

Lopuksi haluaisin käsitellä vielä joitakin johtopäätöksiä, jotka koskevat pyhän ehtoollisen toimittamista ja ovat seurausta siitä reaaliapresenssiuskosta, joka löytyy Yksimielisyyden ohjeesta. Erityisesti kyse on siunatun leivän ja viinin käsittelystä ehtoollisen vieton yhteydessä. Palaan täten alussa esittämiini kysymyksiin.

1. Aina kun ihminen kohtaa Jumalan, hänen on osoitettava jumalanpelkoa (esim. 1. Moos. 28:16 ja 2 Moos. 3:5). Tämä koskee uudessa liitossa armonvälineitä: saarnaa, rippiä, kastetta, ehtoollista ja rukousta. Ensisijaisesti tämä koskee ehtoollista. Se on Kristuksen käskemä ja pyhä toimitus. Siksi pitäisi olla itsestään selvää, että palvelusta toimittava pappi ja koko seurakunta osoittavat koko ehtoollisenvieton ajan suurta kunnioitusta Herralle, joka on sen asettanut.

2. Ehtoollisenvietto elää reaaliapresenssistä, ruumiin ja veren läsnäolosta siunatussa leivässä ja viinissä. Myös rukoukset ja liturgiset eleet ja tavat (adiafora) voivat olla omiaan antamaan todistuksen kunnioituksesta läsnäolevaa Herraa kohtaan. Myös elevaatio, adoraatio ja ostensio - niin kauan kun ne tapahtuvat Kristuksen asettaman toimituksen puitteissa - eivät ole vain sallittuja ja hyviä, vaan niistä voi tunnustustilanteessa (*in statu confessionis*) tulla kieltäjien edessä luovuttamattomia tunnusmerkkejä..

3. Pyhässä ehtoollisessa läsnäolevaa Herraa kohtaan tunnettava kunnioitus tulee esiin erityisesti siinä tavassa, jolla leipää ja viiniä alttarilla käsitellään. Kunnioittavaa suhtautumista voidaan odottaa erityisesti luterilaiselta papilta. Hän tietää, että Kristus on hänet pappisvihkimyksessä kutsunut (*rite vocatus* CA XIV) ja että hän toimii Kristuksen sijassa ("*... cum sacramenta porrigunt, Christi vice et loco porrigunt*" Apologia VII, 28).

Roomalais-katolinen pappi johtaa virkaan perustuvan valtuutuksensa hänelle annetusta vihkimyksestä ja sanoo muuttumisen (transsubstantiaatio) aikaansaavat sanat hänelle annetun valtuutuksen nojalla. Sovinnon kaava (FC SD VII, 74) sanoo sen sijaan, että “Kristuksen ruumiin ja veren todellista läsnäoloa ehtoollisessa ei saa aikaan kenenkään ihmisen sana tai teko, ei jumalanpalveluksen toimittajan ansio eikä puhe ...” Kristus itse on se, joka vaikuttaa omalla, vaikkakin papin lausumalla, sanallaan, jonka vaikutus perustuu ensimmäisen ehtoollisen asettamiseen. Sovinnon kaava (FC SD VII, 76) siteeraa sen tähden Khrysostomosta seuraavasti: “Sanat lausuu papin suu, mutta esiin pannut ehtoollisaineet siunaa Jumalan voima ja armo, kun hän sanoo: “Tämä on minun ruumiini.” Jos se, että minä saan sanoa ehtoollisaineiden “ylitse” Kristuksen sanat, joilla hän siunaa leivän ja viinin, on Kristuksen tahto ja häneltä saatu tehtävä, velvoittaa tämä minut erityisen kunnioittavaan käytökseen alttarilla ja sakramentin huolelliseen käsittelemiseen. Tämä velvoitus koskee luterilaista pappia vielä enemmän kuin roomalais-katolista ja todellakin paljon enemmän kuin niitä, jotka haluavat tietää vain vähän tai eivät yhtään mitään Kristuksen ruumiin ja veren läsnäolosta alttarin sakramentissa.

4. Tämä merkitsee myös velvollisuutta erottaa konsekroidut ehtoollisaineet tarkasti konsekroimattomista. Jotta tämä olisi mahdollista, on ehtoollisvieraiden määrä jollakin tapaa voitava todeta ennen ehtoollisen vieton alkamista, sillä on periaatteellisesti luvallista konsekroida vain se määrä leipää ja viiniä, joka tarvitaan ehtoollisen aikana. Vain siten voidaan varmasti välttää ne “kiusalliset ja vaaralliset kysymykset”, joista Luther varoitti.

5. Reformaation aikana oppi määräsi käytännön toimintaa. (Uhrirukoukset jäivät pois, koska Raamatun oppi vaati sitä. Maallikoillekin annettiin taas ehtoollisviiniä, koska se oli ainoa Raamatun mukainen käytäntö jne.) Vastaavasti, kun kyseessä on ehtoollisen toimittaminen, tulee *usus* (tai *actio*) *sacramentalis*'ta koskevan opin määrätä käytännön toimintaa. Koska ehtoollisen asettamisen tarkoituksena oli Kristuksen ruumiin ja veren jakaminen, on tärkeää, että ehtoollisaineiden määrä mitataan kulloinkin odotettavissa olevan ehtoollisvieraiden määrän mukaan. Jos ehtoollisvieraiden määrä ei ole ennen messun alkua edes kuta kuinkin tiedossa, on vaikeaa tai mahdotonta arvioida konsekroitavien ehtoollisaineiden määrä. Sen seurauksena on vaarana, että leipää ja viiniä konsekroidaan joko liian vähän tai liian paljon.

6. Jos ehtoollisaineita jää yli, on ne nautittava ennen ehtoollisen vieton loppua. Muuten syntyy helposti juuri niitä loukkaavia ja ratkaisemattomia kysymyksiä, joita ainakin Luther - kuten hän varoittavasti kirjoitti Wolferinukselle - tiesi haluavansa välttää.

Myös Lima-asiakirja, joka ei suinkaan ole mikään luterilaisuuden pohjalta syntynyt dokumentti, sisältää vaatimuksen, että “ehtoollisaineita kohtaan osoitettava kunnioitus tuodaan julki parhaiten siten, että ne nautitaan loppuun, kuitenkin sulkematta pois mahdollisuutta käyttää niitä sairaille vietävässä ehtoollisessa”. Luterilaisessa kirkossa tämä itsessään dogmaattisesti hyväksyttävä käytäntö viedä sairaille ehtoollista jumalanpalveluksesta ei ole käytännöllisistä syistä levinnyt. Niinpä sairaiden kohdalla jää jäljelle edelleenkin vain se vaihtoehto, että ehtoollista vietetään erikseen sairausvuoteen äärellä.

7. Jälkikonsekraation välttämättömyys käy ilmi Yksimielisyyden ohjeen *usus*- ja *actio*-termien määritelmästä. Jos konsekroidut ehtoollisaineet eivät riitä, otetaan ehtoolliselle lisää leipää tai viiniä siten, että myös niiden “ylitse” sanotaan Kristuksen asetussanat.

8. Ehtoollismaljan huolellinen huuhtominen vedellä ehtoollisen jälkeen (*purificatio*), on vanha, myös luterilaiseen käytäntöön sopiva tapa, joka alunperin oli itsestään selvä.

Päätän Martti Lutherin vuonna 1533 kirjoittamin sanoin: “Me kuulemme nämä sanat ‘Tämä on minun ruumiini’, ikään kuin niitä ei lausuisi pappi tai [Herran] palvelija, vaan ikään kuin Kristuksen omasta suusta, [hänen,] joka on läsnä ja puhuu meille: ‘Ottakaa ja syökää. Tämä on minun ruumiini.’” Muussa tapauksessa me emme kuule emmekä ymmärrä niitä... Niin kuulemme myös käskyn ja määräyksen, kun hän sanoo: ‘Tehkää se minun muistokseni’, ikään kuin papin henkilö ei sitä sanoisi, vaan kuulemme Kristuksen itsensä puhuvan papin suulla meidän kanssamme ja käskevän, että meidän tulee ottaa leipää ja viiniä hänen sanansa “Tämä on minun ruumiini jne.” kanssa, ja siinä syödä ja juoda hänen ruumiinsa ja verensä hänen käskynsä mukaan. Sillä tämä meidän on uskottava ja oltava siitä varmoja, ettei kaste ole meidän vaan Kristuksen, ettei evankeliumi ole meidän vaan Kristuksen, ettei saarnavirka ole meidän vaan Kristuksen, ettei sakramentti ole meidän vaan Kristuksen, ettei avaintenvalta eli syntien anteeksiantaminen tai pidättäminen ole meidän vaan Kristuksen. Lyhyesti: Virka ja sakramentit eivät ole meidän vaan Kristuksen, sillä hän on sen kaiken säätänyt ja jättänyt kirkon harjoitettavaksi ja käytettäväksi maailman loppuun asti. Hän ei valehtele eikä meitä petä. Siksi me emme myöskään voi mennä sitä muuttamaan, vaan meidän on tehtävä hänen käskynsä mukaan ja pidettävä se. Mutta jos me muutamme tai parannamme sitä, se ei ole enää mitään, eikä Kristus eikä hänen säätämyksensä ole siinä.”